

(НИН, 16.04.2009)

Ноам Чомски је генијални лингвиста, који је одлучио да сав свој интелектуални потенцијал стави у трагање за бољим и праведнијим светом. У свету огољеног прагматизма његови напори су понекад изгледали донкихотовски, али Чомски је остајао доследан себи и стално био охрабрење за људе којим је истина важнији циљ од “шаке долара”. О односима западног света, који себе деценијама бесрамно назива међународном заједницом, према ратовима на просторима бивше Југославије Чомски је говорио супротно свакодневним медијским конструкцијама. И овај разговор започео је, неизбежно, подсећањем на НАТО бомбардовање СР Југославије.

Од 1945. до 2005, САД су бомбардовале 25 земаља, покушале да смене владу у 50 (многе су биле демократске), успеле су да уруше тридесетак народних покрета који су се супротстављали тиранским режимима. Овај процес узроковао је милионске жртве и довео у безнађе милионе људи. Видите ли НАТО бомбардовање Југославије као континуитет овакве традиције?

- Да, било је много интервенција и све су представљале кршење међународног права као и у случају бомбардовања Југославије, али, овога пута криминални акт је био усмерен на једну европску земљу и то ову интервенцију чини другачијом и јединственом у читавом послератном периоду.

Књига сећања Карле дел Понте “Лов; Ја и ратни злочинци”, по мишљењу Јона Пилцера изнетог у тексту “Не заборавимо Југославију”, готово је потпуно игнорисана у Британији. Да ли сте били у прилици да књигу прочитате?

- Да, и овде је та књига прећутана. Ја сам је делимично прочитао и то делове из којих се

види да је ОВК вршила тортуру и убијала затворенике као и да је госпођа Дел Понте захтевала да се у истрагу укључи и персонална одговорност НАТО алијансе, те да је под притиском Вашингтона и Лондона истрага о ратним злочинима НАТО била спречена.

Дел Понтеова, међутим, није поставила кључно питање, оно које се односи на легалност самог напада. Јер, када се напад одигра, главни злочинци су они који су га учинили могућим и ако се они не оптуже, Трибунал се показује као чиста фарса.

То је било сасвим јасно још од Нирнбершког трибунала, будући да су сви овакви међународни судови за ратне злочине моделовани по угледу на Нирнбершки, који је био и најозбиљнији, али је и препознат од стране самог тужилаштва као дубоко неморалан. Разлози, аргументи за ову тврдњу важе и за Хашки трибунал за ратне злочине: дубока неморалност Нирнбершког трибунала почива на чињеници да се на њему судило само пораженој страни. У ствари, сам концепт ратних злочина дефинисан је у Нирнбергу тако да се из њега искључе савезници. Стравична бомбардовања урбаних подручја нису дефинисана као ратни злочин зато што су савезници бомбардовали много више него Немци.

Немачки ратни злочинци могли су да, у сврху одбране, позову за сведоке припаднике британских и америчких снага који би сведочили да су и они радили исте ствари, и били би ослобођени оптужбе. Познат је случај адмирала Карла Деница, који је ослобођен оптужбе за припреме и вођење неограниченог подморничког рата управо зато што је британски адмиралитет спроводио сличне акције, али и на основу сведочења Честера Нимица, ратног команданта Пацифичке флоте САД, који је сведочио да су, одмах након уласка у рат, САД водиле неограничени подморнички рат на Пацифику.

Другим речима, када дође до оптужбе да су ратни злочини нешто што су други починили а ми нисмо, нестаје морална основа за успостављање суда и судског процеса као институционалног правног механизма. Роберт Њексон, главни амерички тужилац на Нирнбершким процесима, добро је формулисао озбиљност задатка који се налазио пред Трибуналом: Ми вам предајемо отрован пехар. Уколико из њега попијемо а останемо некажњени, то значи да је овај Трибунал обична фарса. То важи и данас: уколико се исте правне норме не примене на све, од суда не остаје ништа до – пука фарса.

Они су, међутим, наставили да непрестано пију из тог истог, отровног пехара.

Нирнбершки трибунал је дефинисао агресију као највећи међународни злочин, онај који се разликује од других ратних злочина зато што узрокује све зло које произлази из самог тог чина. То је управо оно што се догодило и на Косову, где је након агресије почињено много зла а како су САД и НАТО ослобођене од саме могућности процесуирања, онда се и на сва суђења може применити оцена Роберта Џексона да су и суђења и сам Трибунал – фарса.

Како вам је познато, Југославија је Међународном суду за ратне злочине својевремено поднела тужбу и једна од оптужби била је за геноцид. (Тужба је касније повучена.) Једна земља се није појавила на суду – САД. Оне су тек приступиле суду изјавивши да САД не могу да буду оптужене за геноцид, уз објашњење да је ова земља потписала Конвенцију о геноциду (САД је требало 40 година да потпишу ову конвенцију, усвојену 1948) уз један мали услов – да САД буду изузете из њене примене, што значи да је званична позиција САД таква да јој даје пуну слободу да чини геноцид а да за то не одговара. Међународни суд је сасвим исправно закључио да се САД не може судити, зато што по правилима овог суда можете бити процесуирани само уколико прихватите његову јурисдикцију. Тако су друге земље оптужене и потом ослобођене, а САД нису чак ни биле оптужене. Ето, тако изгледа победничка правда.

Стављање Хашког трибунала у овакву перспективу подсећа нас да су током Другог светског рата савезници бомбардовали Београд разорније него Немци, но та чиненица припада корпусу историје који се не преиспитује. Али, ако имамо тако много примера институционализоване и легализоване неправде, поставља се питање о могућностима преокрета у корист истинске правде и једнакости. Управо оног дана када су коначно одбачене југословенске оптужбе против НАТО у Хашком трибуналу, у Минхену је организован судски процес на коме је шеснаест међународних организација и група правника осудила НАТО за агресију над Југославијом, и то не са идејом помоћи Србији већ са идејом спречавања урушавања међународног права и заштите човечанства од самовоље моћи.

- Први такав суд био је Раселов суд. Жан Пол Сартр и Берtrand Расел основали су Међународни суд за ратне злочине поводом рата који су САД водиле са Вијетнамом. Председник суда био је Жан Пол Сартр а један од судија Владимир Дедијер. У то време разговарао сам са У Тантом, генералним секретаром УН и поставио му питање: Како је могуће да овај рат није никада споменут у Уједињеним нацијама, да не говоримо о проблематизацији са аспекта ратних злочина, о чему се у оно време нигде није на тај начин говорило. Он ми је дао веома једноставан, јасан и прецизан одговор: “Ако бисмо покушали да отворимо расправу о злочинима САД – УН би биле уништене.”

Видите, када је тужба Југославије против САД стигла у Хаг, један амерички конгресмен је изјавио да ако се икада буде судило САД на међународном суду, ми ћемо једноставно разбити зграду УН у Њујорку: циглу по циглу ћемо вадити и бацити у реку Хадсон. Другим речима: ми смо слободни и ви нас не можете извести пред суд. Нико не може.

И како се то може променити?

- Може се променити једино подизањем цивилизацијског нивоа у моћним државама, што се у извесној мери и догађа. Мање је толеранције према агресији и насиљу сад него пре четири године, али то је веома спор процес. То је процес промене културне и цивилизацијске парадигме – која је империјална, што можемо пратити из дана у дан. Ево примера: председник Обама је недавно начинио оно што се назива гестом помирења према Ирану. Ради се о празничној поруци помирења иранском народу и влади поводом празника Ноџруз – иранске Нове године, у којој се каже да САД желе “поштене односе” са Техераном, базиране на узајамном поштовању, да се надају да ће Иран одговорити на сличан начин како би обе земље, које већ три деценије не одржавају званичне односе, могле да успоставе истински дијалог. Али, наравно, уз услов: Иран мора да се понаша одговорно, што значи да одустане од оружја и тероризма и ослони се само на мирољубива средства.

У цивилизованом свету људи би умрли од смеха: САД кажу Ирану да престане са насиљем и наоружавањем. САД троше на наоружање онолико колико остатак света заједно. САД су извршиле инвазије свуда по свету, у ствари две од тих земаља су суседи самог Ирана. Иран није извршио инвазију ни на кога. Није то учинио стотинама година. Његово наоружање је смешно, не само у поређењу са САД већ и са савезницима САД, какав је Израел. И, САД поручују Ирану да престане са насиљем, наоружањем и тероризмом. Чињеница да овакве ствари пролазе без икаквог сувислог коментара говори о моралном и културном паду Запада. Империјални менталитет је тако дубоко укорењен да се на једноставна питања попут овог не може рачунати. Қуди их једноставно не разумеју.

Исти је случај и са бомбардовањем Србије 1999. Тада презентована слика задобила је уобличење и у историјским уџбеницима – у питању је интервенција која је имала хуманитарни циљ – спречавање српских злочина на Косову.

А заправо, пре 24. марта 1999. ништа се специјално није догађало на Косову. Месец дана пре бомбардовања, на брифингу у Белој кући, када је Мадлен Олбрајт, тадашњи државни секретар, питала генерала Веслија Кларка шта ће се догађати ако бомбардовање почне, он је изјавио да ће српска армија одговорити на терену, да ће бити разарања и убијања. На следеће питање: Шта ћете урадити када се то догоди, Кларк је одговорио: Бомбардоваћемо још. Са тим ставовима генерала Кларка били су упознати и медији, то је било добро познато и није имало никаквог утицаја.

Добро је подсетити се да је Строуб Талбот, заменик државног секретара ангажован у дипломатији у источноевропским земљама, дакле, човек који је припадао највишим нивоима Клинтонове администрације, у својим књигама открио да бомбардовање Србије није наступило као последица захтева и молби Албанаца, већ је прави разлог то што Србија није извела тражене социјалне и економске реформе: била је последња европска земља која није прихватила неолиберализам Клинтоновог типа. Али, видите, ове чињенице су добро сакривене, упркос њиховом постојању и доступности. Пробајте да их пронађете у литератури, чак и професионалној, на факултетима политичких наука. Нигде их нећете наћи. Оне просто не могу да продру до наше свести. Све што ми чинимо, мора бити из племенитих побуда. Ако су докази и чињенице радикално супротстављени – одбацићемо чињенице. И то није јединствен случај који важи за САД, Британију или Француску. Ради се о историјској, универзалној матрици по којој се моћне земље понашају и по којој су се обликовали њихови културни обрасци.

Да ли је један од разлога за уништење Југославије било и разликовање саме идеје племенитости од остатка Европе, дубоко укоренјене у империјални и колонијални пројекат, будући да је Југославија била један од оснивача покрета несврстаних?

- Има нешто у томе. Наравно, као кључни разлог видим доношење пројектоване неолибералне агенде о структуралном прилагођавању, осамдесетих година прошлог века, којом је уништена југословенска привреда и створени предуслови за распад земље. Што се тиче става према покрету несврстаних, ту сте потпуно у праву. Погледајте шта се дешава управо сада: у западним медијима, у коментарима о Ирану, врти се једна иста формулација по којој међународна заједница захтева од Ирана да престане са производњом обogaћеног уранијума. И Обама то непрестано тако формулише: међународна заједница захтева. То је, дакле, опште место. Али, ко је међународна заједница? Покрет несврстаних и даље постоји, чини га већина земаља у свету и он снажно подржава право Ирана на обogaћени уранијум, будући да је Иран потписник уговора о ограничавању ширења атомског оружја, који је потписало 189 земаља. Дакле, већина земаља у свету није део међународне заједнице. И, што је можда још интересантније: већина популације САД слаже се са Покретом несврстаних, сматрајући да Иран има право на производњу обogaћеног уранијума, али не и на атомско оружје.

Значи да ни амерички народ није део међународне заједнице и да, у ствари, међународну заједницу чини Вашингтон и они који се са њим слажу. И овакве ствари пролазе без иједног коментара. Узима се здраво за готово да наше вође и наш систем моћи поседују свет.

Значајно је подсетити се: покрет несврстаних, под промењеним називом Г77, организовао је конференцију на највишем нивоу, 2000, у Хавани на којој је осуђено бомбардовање Србије и захтеван опозив тзв. права на хуманитарне интервенције. У медијима се о овој конференцији и њеним закључцима није никада извештавало а камоли расправљало. И након што сам коментарисао ове чињенице у књизи, један британски историчар је на семинару експлодирао у бесу: Како се Чомски усуђује да цитира изјаве те банде изгредника и идиота. Већину земаља у свету, по њему, чине изгредници и идиоти.

Главни проблем је у империјалној култури инхерентној систему моћи која није у стању, и не жели, да стандарде које примењује на себе примени на друге.

Европска унија се суочава са низом проблема у време тешке економске кризе. Како оцењујете тренутну ситуацију у Унији?

- Европска унија се суочава са озбиљним унутрашњим проблемима, који проистичу из чињенице да је њено унутрашње устројство такво да можемо само условно говорити о унији, будући да је јединствен став о многим питањима тешко заузети. Но, сама чињеница да ЕУ постоји представља напредак. Историјски посматрано, Европа је вековима била простор највећег дивљаштва на свету, са ужасним ратовима, унутрашњим и спољним. Довољно је сетити се Тридесетогодишњег рата који је у XVII веку збрисао пола становништва Немачке. Ти ужасни ратови вођени су до 1945, када су Европљани схватили да не могу више да наставе са својом омиљеном игром међусобног убијања, што је превише деструктивно и опасно и довело би у питање сам опстанак човечанства. Оријентисали су се на мир у оквиру Европе и управо због тога је бомбардовање Србије представљало опасан преседан. Сама идеја о заједници мирољубивих грађана који покушавају да се интегришу, да до одређене границе превазиђу оштре економске разлике, да се обезбеди могућност запошљавања изван граница матичних држава, све су то позитивни процеси али тешко можемо говорити о функционалној унији. Европски парламент, на пример, има веома мало стварне моћи за разлику од Светске банке која је има превише. То су озбиљни проблеми и они се реперкутују управо сада у немогућности Европске уније да се избори са финансијском кризом, док је то САД много лакше, будући да се ради о јединственој држави.

Иако оријентисане на мирољубиве односе у Европи, не треба заборавити да су готово све европске државе чланице НАТО који константно интервенише на другим местима.

- То отвара друго питање. НАТО и ЕУ нису иста ствар и то најпре зато што постоје европске земље које нису и не желе да буду чланице НАТО. И у праву су. НАТО је војна заједница коју предводе САД и треба поставити веома озбиљно питање о разлозима његовог постојања. До 1989. постојао је тек изговор, оличен у причама о одбрамбеном савезу. После пада Берлинског зида и распада Совјетског Савеза изговор је изгубио сваки смисао, али се тада догодило нешто веома штетно: Горбачов је начинио невероватан уступак – допустио је да се јединствена Немачка придружи НАТО, непријатељској војној алијанси. Из историјске перспективе то је збиља невероватан потез. Немачка је самостално готово уништила Русију и то не једном. И Горбачов је пристао, додуше уз услов: САД су морале да прихвате услов да се НАТО не сме ширити ни милиметар на Истоку, што је Русији давало какву-такву сигурност. И САД су поштовале тај услов, али, чим је Клинтон ступио у Бели кућу, поништио га је и проширио НАТО на Исток, што представља веома озбиљну претњу за Русију. Ствари постају све горе, тако да је доскорашњи генерални секретар НАТО, Холанђанин Јап де Хоф Схефер изјавио недавно да НАТО мора представљати интервенционистичку војну силу која ће штитити нафтне бушотине и поморске путеве, а главни Обамин саветник за националну безбедност, генерал Џонс, заузео је став да се НАТО мора ширити и на југ и на исток. НАТО, дакле, постаје глобална интервенционистичка војна сила под вођством САД, и због тога не бисмо смели да га доводимо у исту равн са ЕУ.

(Разговарале **Биљана Ћоровић** и **Љиљана Богоева-Седлар**)